

Én elmentem a vásárba fél pénzzel



Az énekekben mindenféle állatot megveszünk, mégis marad egy fél pénzünk. A valóságban jóformán el se kezdjük a vásárlást, máris üres a pénztárcánk. **Mi is a pénz?** Ma moccanni sem tudunk nélküle, de ez nem volt mindig így. Meséltem, hogy a hit, a tánc, a zene, a művészet egyidős az emberiséggel. Nos, a pénz nem az. A teremtés hajnalán nem létezett, nem a Jóisten találta ki. Az emberi közösségeknek évezredekig nem is volt szükségük pénzre, önellátóak voltak: előteremtették, és megosztották egymás között a létező szükséges élelmet, ruhát, hajlékot, eszközt. Mindenki hozzájárult valamivel a közösség életéhez.

■ *Cserebere, fogadom...* Amikor megjelent a fölösleg és a hiány, megszületett a **cserekereskedelem**. Amiből több volt, azt elcserélték arra, ami hiányzott. 4500 évvel ezelőtt így vitték a **sumér árusok** termékeiket a piacra. A vadász húsért, bőrért gabonát kapott a földművestől, fegyvert a kovácstól. A halász halat, a juhász bárányt cserélt lisztre, sóra. Ám a közvetlen termékcserevel az volt a gond, hogy nem mindig azt kínálta az egyik fél, amire a másiknak szüksége volt, és nehéz volt megegyezni abban, hogy miből mennyit adjanak cserébe. Lassanként a két áru közé beiktattak egy láncszemet: **a pénzt**.



■ El sem képzelték, mi mindent használtak **pénzként** a világ népei. A maják kakaószemeket, a tengerpartok lakói **kagylót**, gyöngyöt, az északi népek bálnafogat, halpikkelyt, Keleten fűszer-magvakat, másutt sót, köveket, fémdarabokat. A Krisztus kora előtti és utáni évszázadokban a fűszer volt a legelterjedtebb **árupénz**. A feljegyzések szerint Attila másfél tonnányi borsot kért 408-ban Róma váltságdíjaként. A franciák még ma is azt mondják: „drága, mint a bors”. A tengerészek között a rum, a börtönben még ma is dohány a fizetőeszköz. Ezért hívják az alvilági nyelvhasználatban dohányynak a pénzt.



■ Az arabok tevéért, a mongolok lóért vettek fegyvert, feleséget maguknak. No, erre a pénzre bizony nem volt érvényes a közmondás, hogy „A pénznek nincs szaga, a pénz nem kér enni.” Mi tagadás, az **élő állat** kicsit kényelmetlen **fizetőeszköz** lehetett. Képzeld el, ha anyu azt mondaná: – Itt egy ló, szaladj, vedd vele tejet, kenyeret, de vigyázz, nehogy egy csomó apró nyulat adjanak vissza!

■ Nem csoda, ha az eddig felsorolt furcsa pénzek helyett időtállóbb, apróbb, könnyen szállítható pénzt kerestek az emberek. Így született meg a **fémpénz**. Különböző alakú arany, ezüst, réz, bronz öntvényeket már ötezer évvel ezelőtt használtak pénz gyanánt. Ez a **rézlap-pénz** 4000 éves.



■ A legrégebbi **kerek pénz**érmeiket Kis-Ázsiában verték 2500 évvel ezelőtt. Lüdia dúsgazdag királya, **Krózus** az érme egyik oldalára oroszlánt nyomatott, ezzel hitelesítette.



■ A görögök Lüdiából, a rómaiak a görögöktől vették át a pénz használatát, és hódításaik révén egész Európában meghonosították. A görög ezüstpénzt **drachmának**, a római érmét **dénáriusnak** nevezték, de mivel Juno Moneta templomában verték, a legtöbb nyelvben a moneta, moneta szó terjedt el a pénz megnevezéseként. A pénz értékét a király, a város, az állam rányomott pecsétje szavatolta, tehát már nem kellett egyenként méricksélni, csak megszámlolni. A pecsét arra is szolgált, hogy megakadályozza a hamisítást.



Az ókori Athén piaca



■ A dinár, a drachma ma is használt pénznem. A líra, a márka, a font mértékegységet, a forint firenzeit, a dukát hercegit, a frank franciát jelent. A **pengő** a fémpénz csengését, a **tallér** az alakját idézi. A lej (leu) a pénzre nyomott oroszlánról kapta a nevét. A garas, a picula, a krajcár, a fitying a szegény emberek aprópénze volt, a gazdagok ezüst és arany tallérral tömték degeszre bőrből, bársonyból varrt pénzeszacskójukat. A középkortól máig minden király a maga képét vereti a pénzre.

Hová való ez a mai dollár, vajon ki van a túlsó oldalán?



■ Évszázadokon át a felvidéki Körmöcbányán vert **körmöci aranypénz** volt a legerősebb „valuta” egész Európában.

Mit keresgél Móricz Zsigmond és édesanyja a híres elbeszélésben?



Gyűjtsetek szólásokat a pénztelenségről.

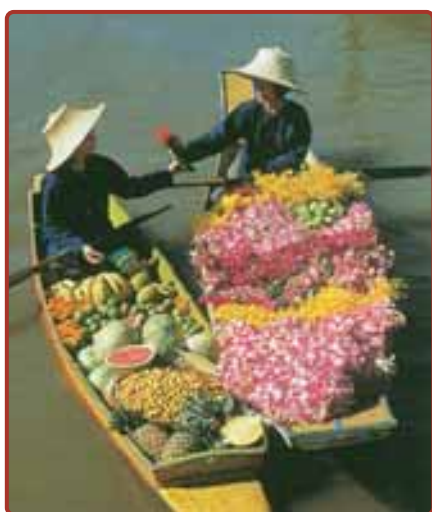
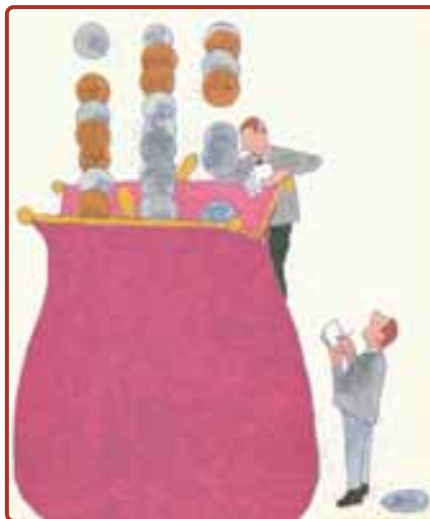
■ Több mint 2000 éven keresztül az érmék jelentették az egyetlen fizetőeszközt. Ám a fém ritkább és súlyosabb volt, ezért helyét fokozatosan a **papírpénz** vette át. Az **érmék** ma már csak aprópénzként maradtak fenn. Ritka, régi példányaikért azonban az éremgyűjtők vagyont hajlandók fizetni.



■ Hogy az önmagában teljesen értéktelen papírpénz vásárlóereje biztosítva legyen, minden országban csak az állam nyomtathatja, nem bármilyen mennyiségben, hanem úgy, hogy meglegyen az aranyfedezete. Az **aranyfedezet** az állami kincstárban őrzött aranyrudakat jelenti, melyeknek értéke pontosan meg kell hogy egyezzen a forgalomban levő papírpénz mennyiségével. Mindig akadtak olyanok, akik megpróbálták hamisítani a pénzt. Ez ellen szigorú büntetéssel, különleges papírral, rajzolattal, rejtett nyomattal és fémszállal küzdenek. Ma a papírpénzt is lassan kiszorítja a **bankkártya**.



■ *Akkor vagyon jókedve, mikor ötforintos bankó van a zsebében...* A papírpénzt bankónak, bankjegynek is hívják azért, mert kezdetben a bank bocsájtotta ki, mint egy jegyet, azaz jelképes igazolást a mögötte álló aranyértékről. A **bank** őse az évezredek óta létező **uzsorás**, aki **kamatra ad kölcsönt**. Hogy ebből milyen jól meg lehet élni, bizonyítják a gombamód szaporodó bankfiókok. Meg tudod számolni, hány banknak van kirendeltsége faludban, városodban? A bankok korunk meghatározó intézményeivé váltak: náluk az országok, cégek, magánemberek pénze. Őrzik, forgatják, kamatra kölcsönzik, rövid távon segítenek, de ennek ára van.

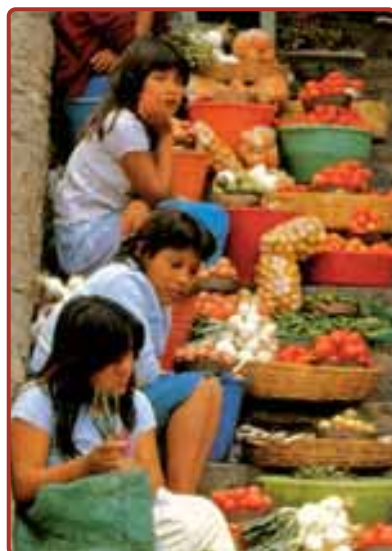


■ Az **árucserének** két szereplője volt: ki mihez értett, abból többet, jobbat állított elő, s a felesleget egyszerűen elcserélte valamire, ami neki hiányzott. Későbbi korokban elvitte **a piacra, a vásárba**, pénzért eladta, és a másik termelőtől, mestertől megvásárolta, amire szüksége volt.

■ **Indonéziában vizen ring** a színpompás piac.

■ Csípőspaprikát, babot, fokhagymát kínálnak **a mexikói piacon**.

■ **A vásárra** utal a hét utolsó napjának neve, Marosvásárhely, Kézdivásárhely, Balavásár és még sok



helységnevünk. A heti, havi évi vásár minden közösség életében fontos esemény volt. Az emberek itt találkoztak, ismerkedtek, kicserélték híreiket. A családok itt értékesítették munkájuk eredményét, és szerezték be, amire szükségük volt. Kicsit alkudoztak, s ha megtörtént a vásár, kezet fogtak, áldomást ittak rá. A gyermekeknek vásárfiát, apró játékot, mézesbabot vettek, hazatértek, s a következő vásárig senki nem adott-vett semmit.



■ Az egyensúly akkor borult fel, amikor pár ezer évvel ezelőtt megjelent **az első kereskedő**, aki plusz, de sokszor szükséges láncszemként ékelődött be a termelő és a vásárló közé. Ha a termelőnek nem volt lehetősége, ideje, tehetsége ahhoz, hogy maga értékesítse termékét, **átvette** tőle a kereskedő, és **felárral eladta**. Bizony sok kereskedő mesés vagyont szerzett úgy, hogy a termelőnek fityingeket adott, a vásárlótól pedig a valós értéknél jóval többet kért az áruért. S ez ma sincs másként. Emiatt telítődött megbélyegző tartalommal szinte minden szó, amelyik kereskedőt jelent: kalmár, kufár, kupec, vigéc, ügynök, üzletelő, csencselő, viszonteladó s a legújabb, angol származék „bisnicár”.



Hettita kereskedő az ókorban



■ Az ókorban, a középkorban egész népek, városok foglalkoztak kereskedelemmel. Az asszírok, később a hollandok, a **velenceiek** kitűnő **hajósok és kereskedők voltak**, messzi földre vitték-hozták a ritka portékát.

■ **A vándorárustól, a vásárosbódétól a „plázáig”** hosszú és korántsem tiszta az út. Minél fényesebb az üzlet, annál nagyobb a szakadék a termelő és a vásárló között, annál több krajcár gurul másnak a zsebébe, míg megteszi az utat a vevő erszényétől a termék előállítójáig. Gondold végig: egyetlen kenyér árban benne van az üzlet, a szállító, a csomagolóanyag, a pékség, a malom, a búzát majd a lisztet forgalmazó cégek s végül a termelő sokféle költsége. Mennyi energia és hány ember fizetése!

Ki írt mesét a gyufaárus kislányról?



■ *Ide, ide, ifi-asszony, más bótos-ra ne hallgasson...* Régen is kínálták portékájukat az árusok, de ma valószínűleg ostromolják a vásárlókat. Az imént felsorolt költségeket a **reklám** is jelentősen meg-

növeli. Úton-útfélen, óriásplakáton és szórólapon, tévében és orvosi rendelőben – vibrál, harsog, zúdul ránk a reklám. Vásárló legyen a talpán, aki azt veszi, amire szüksége van, és nem azt, amit „akciósan” ajánlanak neki. Ne dőlj be a reklámoknak. Tudd, hogy jó bornak nem kell cégér!

■ *Eladó az egész világ...* És **bazár** az egész világ. Hajdan csak Isztambulban volt, most szerte a világon ilyen bazárok nyílnak.



A mai ember naponta akár tízszer is betér az üzletbe. Sok család a vásárlóközpontban „ünnepli” a vasárnapot. Tudjuk mindennek az árát, de nem ismerjük semminek az értékét. Próbáld ki anyuval, apuval, milyen a délután, ha nem pénzköltő vásárlók, hanem értékteremtők vagytok; milyen a keksz, a baba, a kisautó, ha nem készen vásároljátok, hanem otthon, együtt készítitek el.

Zsigmond Emese

